

<https://doi.org/10.52505/filomod.2023.17.18>
CZU:811.135.1'373.2

TIPOLOGIA HAGIONIMELOR ÎN TEXTUL RELIGIOS ROMÂNESC

Ecaterina BRĂGUȚĂ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3999-8985>

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM

Rezumat. Textul religios oferă un teren propice pentru cercetări lingvistice pe mai multe paliere. La nivel lexical, acesta este caracterizat de un ansamblu de particularități care îl individualizează în raport cu textul laic. Un segment lexical important, cu o încărcătură semantică, culturală și spirituală este reprezentat de hagionime. Termenul *hagionim* nu este inclus deocamdată în dicționarele specializate, dar merită a fi adus în aria preocupărilor lingvistice din spațiul românesc, ceea ce intenționăm a face prin acest articol. Hagionimele denumesc nume de persoane, obiecte, locuri asupra cărora s-a răsfrânt harul divin. Din punct de vedere semantic, în clasa hagionimelor se includ: *hagioantroponimele*, *hagiotoponimele*, *angelonimele*, *eortonimele*, *eclezionimele*, *iconimele*. În acest studiu, ne propunem să analizăm hagionimele din textul religios ortodox românesc, enumerând principalele clase ale acestora.

Cuvinte-cheie: terminologie ortodoxă, onomastică sacră, hagionime, teonime, hagioantroponime, hagiotoponime, angelonime, eortonime.

The typology of hagionyms in the Romanian religious text

Abstract. The religious text offers fertile ground for linguistic research on several levels. At the lexical level, this is characterized by a set of particularities that individualize it in relation to the secular text. An important lexical segment with a semantic, cultural and spiritual load is represented by hagionyms. The term *hagionim* is not currently included in specialized dictionaries, but it deserves to be brought into the area of linguistic concerns in the Romanian space, which is what we intend to do through this article. Hagionims are the names of persons, objects, places on which divine grace has been showered. From a semantic point of view, the class of hagionyms

includes: *hagioanthroponyms*, *hagiotoponyms*, *angelonyms*, *eortonyms*, *ecclesionyms*, *iconyms*. In this study we propose to analyze the hagionyms from the Romanian Orthodox religious text, listing their main classes.

Keywords: Orthodox terminology, sacred onomastics, hagionyms, theonyms, hagioanthroponyms, hagiotoponyms, angelonyms, eortonyms.

Studiul numelor proprii înregistrează un interes constant și sporit nu doar în lingvistică, dar și în alte domenii grație caracterului interdisciplinar pe care îl posedă acestea. Astfel, atât lingviștii, cât și istoricii, geografii, etnologii, sociologii, traducătorii și-au îndreptat atenția către această resursă lingvistică, ce însumează valori culturale, istorice etc. Constatăm că onomastica este o ramură ce oferă prilejul unor cercetări de actualitate, valorificate într-o mulțime de studii ce abordează: antroponimele, toponimele și alte obiecte/ ființe unice în felul lor.

Cercetătoarea T. Trebeș, făcând trimitere la realizările lingviștilor ruși, menționează că studiul lexicului onimic trebuie realizat ținând cont de o serie de factori de natură lingvistică, dar și extralingvistică, cum ar fi:

1. obiectul numit (persoană, loc, corp ceresc etc.);
2. domeniul și scopul utilizării numelui, pornindu-se de la dihotomia nume oficial – nume neoficial;
3. popularitatea numelui în microgrup sau macrogrup;
4. structura numelui;
5. perioada în care numele a apărut și evoluția lui (variantele și zona de utilizare a lor);
6. etimologia și semnificația numelui din perspectiva dihotomiei limbă – vorbire;
7. nuanțele conotative/ valorile stilistice ale numelui;
8. componenta etnoculturală a onimelor, precum și factorii sociolingvistici, dat fiind faptul că orice entitate onimică este un produs al dezvoltării socioculturale a comunității, care a luat naștere în anumite perioade istorice și este transmis din generație în generație (Trebeș, 2019, p. 36-37).

Pe teren românesc, realizările din domeniul antroponimiei și toponimiei se datorează numeroșilor cercetători care au tratat aspectele date: N.A. Constantinescu, Al. Graur, I. Iordan, Gh. Bolocan, I. Burci, M. Cosniceanu, A. Eremia, V. Zagaevschi, I. Condrea, A. Dumbrăveanu, V. Răileanu, T. Trebeș ș.a.

O categorie distinctă de onime este reprezentată de *hagionime*. Termenul *hagionim* este rezultatul sudării elementelor grecești *ἅγιος* (*ágios* „sfânt”) + *ὄνομα* (onima „nume”). Explicarea acestuia se poate realiza în sens îngust, desemnând un „nume de sfânt”, dar cunoaște și o abordare mai largă, prin care se înțelege că hagionimele „articulează un spațiu onomastic complex, ce gravitează în jurul noțiunii de sfințenie” (Ciobanu, 2016).

Lingvista rusă V. I. Bugaeva definește *hagionimele* drept nume sau obiecte asupra cărora a coborât harul lui Dumnezeu sau sfințenia fie prin proslăvirea în rândul sfinților, fie prin ritualul sfințirii (Apud Koreneva, p. 11).

Potrivit lui C. Ciobanu, „cuvintele grecești *agios* – sfânt și *onyma* – nume, permit o extindere a ariei semantice a termenului de hagionim la întregul spectru de denumiri și, implicit, semnificații ale oricărui nume propriu sau comun legat de noțiunea de sfințenie (sacralitate). Astfel, hagionimul este o îmbinare de cuvinte menită să desemneze persoane sau obiecte asupra cărora, conform credinței creștine, a coborât (sau s-a răsfânt) harul (grația) divin(ă) sau care au fost sfințite prin puterea acordată bisericii de a oficia actele de cult (canonizare, rânduiala sfințirii)” (Ciobanu, 2016).

Ținând cont de faptul că în lingvistica românească hagionimele nu au avut o reflectare suficientă, intenționăm prin acest articol să ne referim la această clasă de onime specifice textului religios românesc actual. Studiul hagionimelor prezintă o importanță sporită datorită conținutului cultural, istoric, cognitiv și lingvistic pe care îl vehiculează. În susținerea acestei afirmații, vom cita un fragment din lucrarea Tatiane Petrance *Dicționar de nume* (2016), tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și al Bucovinei, în care analizează antroponimele creștine. Astfel, autoarea apreciază însemnătatea onimelor creștine în felul următor: „Numele este un martor al istoriei limbii și al istoriei omului. Numele sunt «fosile» lingvistice, mărturiile ale straturilor istorice, acoperite de sedimente lexicale succesive, și permit reconstituirea formelor și a tipurilor dispărute din vorbirea curentă. Materialul antroponimic este o veritabilă oglindă concavă etno-lingvistică și socio-demografică a societății umane” (Petrance, 2016, p. 16).

În lingvistica românească, semnalăm existența câtorva lucrări ce abordează aspecte separate din domeniul hagionimelor. A se vedea astfel de titluri, precum: A. Balan-Mihalovici, *Dicționar onomastic creștin*; Pr. I. Buta, Pr. I.E. Buta, Prof. N.M. Buta, *Dicționar de nume și teme biblice*; R. Pașca *Prenume de inspirație biblică între sacru și profan*; T. Petrance, *Dicționar de nume* ș.a. Totuși, lipsește un studiu integrator, în care hagionimele ar fi abordate în ansamblu, luând în calcul interferențele dintre ele.

Asemenea antroponimelor și toponimelor, hagionimele se clasifică în câteva grupe. I. Koreneva (p. 12) consideră că hagionimele se impart în 3 grupe mari:

1. *Teonime*;
2. *Hagioantroponime* (numele sfinților);
3. *Nume ale realităților materiale din cultura religioasă*:
 - a) *Hagiotoponime* (obiecte/ locuri geografice);
 - b) *Eclezionime* (nume de lăcașuri sfinte);
 - c) *Iconime* (nume de icoane);
 - d) *Eortonime* (nume de sărbători bisericești).

Practic, aceeași repartizare o oferă și lingvista I. Bugaeva, care consideră că hagionimele cuprind: *teonime*, *agioantroponime* (nume de sfinți), *agiotoponime*

(orașe, sate, străzi denumite după agioantroponime sau eclesionime), *eortonime* (numele sărbătorilor bisericești), *eclezionime* (numele de temple și mănăstiri), *iconime* (nume de icoane), care constituie un câmp onomastic unit prin sensul de sfințenie (Bugaeva, 2006).

Potrivit clasificării realizate de C. Ciobanu, hagionimele prezintă un sistem complex de nume și de denumiri, din care fac parte:

- hagioantroponimele,
- angelonimele,
- hagiotoponimele,
- eortonimele (numele sărbătorilor bisericești),
- eklesionimele (numele mănăstirilor, schiturilor, bisericilor ș. a.),
- icononimele (numele de icoane sfinte).

Pornind de la accepția că hagionimele reprezintă ansamblul complex de nume care gravitează în jurul noțiunii de sfințenie, în această lucrare vom opera cu următoarele categorii: *teonime*, *hagioantroponime*, *angelonime*, *eclesionime*, *hagiotoponime*, *iconime*, *eortonime*.

Teonimele. Din punct de vedere etimologic, termenul *teonim* provine din greaca veche, din sudarea elementelor θεός – „Dumnezeu” + ὄνομα – „nume”. O serie de definiții precizează că teonimele sunt un tip de mitonime, însemnând numele unei divinități în orice panteon. Dar pentru a se evita eclectismul este necesar a se aborda numele divinității pentru fiecare religie separat. În ceea ce privește creștinismul ortodox, teonimele vizează numele lui Dumnezeu, iar unii cercetători sunt de părere că în această categorie ar trebui alăturați și termenii prin care este numită Maica Domnului. Cercetarea teonimelor este un demers cu atât mai fascinant cu cât acestea sunt legate de imaginea lumii pe care și-o creează vorbitorii, de conceptualizarea lumii materiale și metafizice, asumându-și înțelegerea și explicarea unor probleme globale ale existenței, moralei și eticii.

Lingvistul rus A. Iu. Musorin (2010), într-un studiu asupra lexicului teonimic rusesc a identificat 43 de unități lexicale neocasionale prin care este numită divinitatea în cele trei ipostasuri: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt¹, fără a menționa suportul textual din care au fost extrase aceste unități lexicale.

În lucrarea aceasta vom analiza teonimele românești, selectate din *Octoih* (2003). Octoihul, în cultul ortodox, este o carte care include cântările fiecărei zile din săptămână pe opt glasuri, fiecărei săptămâni consacându-i-se succesiv câte un glas. Octoihul, al cărui autor este Ioan Damaschinul (sec. VIII), conține texte imnografice, destinate citirii și cântării în decursul ciclului liturgic. Prin

¹ Бог, Божество, Господь, Господь Бог, Творец, Создатель, Судия, Отец, Отец Небесный, Царь Небесный, Вышний, Всевышний, Вседержитель, Пантократор, Владыка, Зиждитель, Суций, Сый, Спас, Спаситель, Сильный, Агнец, Жених, Сын, Сын Человеческий, Учитель, Иисус, Христос, Единый, Саваоф, Господь Саваоф, Боровшийся, Богомладенец, Слово, Троица, Святой Дух, Утешитель, Свет, Ягве (вар. Иегова), Ревнитель, Голубь, Искупитель.

urmare, lexicul teonimic este reprezentat atât de termeni monolexicali, cât și de unități polilexicale, exprimări metaforice, imagini plastice, prin care este conceptualizată Divinitatea.

În textul analizat, am identificat 41 de teonime care denumesc persoanele Sfintei Treimi, toate unitățile fiind în acord cu dogmatica creștin-ortodoxă: *Atotputernicul, Atotțiitorul, Bunul, Cuvântul, Dătătorul de viață, Domnie, Domnul, Domnul Dumnezeu, Duhul, Dumnezeire, Dumnezeu, Emanuel, Făcătorul, Fiul, Hristos, Iisus, Iubitorul de oameni, Împăratul, Îndelung-răbdătorul, Înduratul, Înțeleptul, Judecătorul, Lumină, Mântuitorul, Mângâietorul, Mielul, Milostivul, Mirele, Multmilostivul, Nemuritorul, Părinte, Păstorul, Preabunul, Puternice, Răscumpărătorul, Stăpânie, Stăpânul, Treime, Unime, Unul-Născut, Ziditorul* la care se adaugă exprimările perfrastice *Cel milostiv, Cel necuprins, Cel nevăzut*. O atenție sporită în această direcție o merită și denominările polilexicale prin care este conceptualizată Divinitatea și sunt explicate trăsăturile acesteia, greu de pătruns pentru mintea omnească. A se vedea *Tatăl cel fără de început, Tatăl cel nenăscut, Lumina cea fără de ani* sau expresiile metaforice folosite pentru a denumi Sfânta Treime: *Dumnezeiască Începătorie în trei străluciri, Unimea cea întreit numărată a Dumnezeirii, Sfeșnicul cel cu trei lumini*.

Dacă includem în categoria teonimelor și numele Născătoarei de Dumnezeu, care, om fiind, s-a învrednicit de o cinstire deasupra tuturor sfinților, atestăm o diversitate de nume prin care este evocată în cântările Octoihului: *Curată, Doamnă, Fecioară, Împărăteasă, Maică, Marie, Mireasă, Născătoare de Dumnezeu, Preacurată, Prealăudată, Preasfântă, Preasfântă Stăpână, Sfântă dumnezeiască, Sfântă a Sfințelor, Stăpână*, completeate de exprimări polilexicale, care desăvârșesc portretul Fecioarei Maria: *Chivot al cinstitei sfințenii, Marie binecuvântată, Maică nenuntită, Pom al vieții, Stăpâna lumii, Stăpâna tuturor* ș.a. Înșiruirea acestor nume prin care Fecioara este recunoscută ca Doamnă, Stăpână, Împărăteasă motivează o dată în plus apropierea acestora de lexicul teonimic, care denumește Persoanele Treimii.

Angelonimele. Angelonimele sunt apelative simple sau compuse menite să desemneze categoriile și numele proprii ale ființelor necorporale (spirituale), supranaturale, numite în vorbirea curentă îngerii (de la gr. Aggelos = Vestitor) (Ciobanu, 2016, p. 9). Conform tradiției creștine și textului biblic, se consideră că există o mulțime „un număr neînchipuit de mare” de creaturi cerești netrupești. Totuși, s-a încercat o sistematizare a acestui concept larg, astfel, potrivit Sfântului Dionisie Areopagitul și cu acceptarea Bisericii, îngerii sunt clasificați în 9 cete și trei trepte:

- treapta întâi: Tronurile, Heruvimii și Serafimii;
- treapta a doua: Stăpâniile, Domniile și Puterile;
- treapta a treia: Începătoriile, Arhanghelii și Îngerii.

Din această mulțime de îngerii sunt individualizate doar câteva nume, recuperate din Biblie, textele iconografice și cele ale rugăciunilor. Părintele Ilie Cleopa explica faptul că cei șapte arhangheli care stau înaintea lui Dumnezeu, iar numele lor sunt nume dumnezeiești, *Mihail, Gavriil, Rafail, Varahil, Gudiil, Salateil și Uriil*, iar terminația „il” înseamnă Dumnezeu. Același autor explică semnificația fiecărui nume în parte:

- Sf. Arh. *Mihail*. „Miha” înseamnă putere și „il”, Dumnezeu. El se tâlmăcește „puterea lui Dumnezeu”;
- Sf. Arh. *Gavriil*. „Gav” înseamnă bărbat, „ri” înseamnă tare, și „il”, Dumnezeu. Adevăratul nume al lui Gavriil se tâlcuiește „bărbat tare, bărbat Dumnezeu”.
- Sf. Arh. *Rafail*, înseamnă „povățuitor dumnezeiesc”;
- Sf. Arh. *Varahil*, „îndreptător dumnezeiesc”;
- Sf. Arh. *Gudiil* este îngerul pocăinței lui Dumnezeu, al purtării de grijă;
- Sf. Arh. *Salateil*, „slujitorul cel mai înalt dumnezeiesc”, care duce rugăciunile tuturor oamenilor la Dumnezeu;
- Sf. Arh. *Uriil* se tâlcuiește „foc și lumină dumnezeiască” (Arh. Ilie Cleopa, 2004, p. 62).

Hagioantroponimele. Hagioantroponimele prezintă un complex apelativ-antroponimic menit să desemneze sfinții creștini (Ciobanu, 2016, p. 8). Cercetătoarea I. Bugaeva (2009) apreciază rolul hagioantroponimelor, considerând că acestea se poziționează pe locul central în modelul religios al lumii. Deosebirile de principiu între hagioantroponime și antroponime sunt:

- 1) Hagioantroponimele sunt întotdeauna compuse din cel puțin două componente.
- 2) Hagioantroponimele nu înregistrează forma de diminutive.

Pentru denominarea sfinților incluși în calendarul bisericesc se utilizează procedeul sintactic, astfel încât hagioantroponimele sunt structuri polilexicale, în care atestăm elemente obligatorii și elemente facultative. În tradiția creștin-ortodoxă sfinții sunt grupați în diferite cete: *proroci, apostoli, mucenici, mărturisitori, cuvioși, ierarhi/ episcopi, doctori fără de arginți, nebuni pentru Hristos, sfinți iconografi, sfinți iconografi*, respectiv aceste detalii se reflectă în numele lor. Servindu-ne de titlurile acatistelor, am realizat o clasificare a hagioantroponimelor. Întotdeauna, alături de nume avem determinativul Sfânt, care și sugerează atribuirea acestuia în clasa hagioantroponimelor.

Sfânt + Nume de ceată + antroponim: *Sfânta Muceniță Tatiana; Sfântul Proroc Daniel.*

Sfânt + 2 nume de ceată + antroponim: *Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan; Sfântul Apostol și Evanghelist Matei.*

Sfânt + antroponim + descriptor: *Sfântul și Dreptul Simeon; Sfântul Simeon Noul Teolog; Sfântul Ioan Bogoslovul; Sfântul Gheorghe Pelerinul.*

Sfânt + antroponim + localizator: *Sfânta Xenia din Sankt Petersburg; Sfântul Alexandru din Svir; Sfântul Ioan de la Prislop; Sfântul Ioan Iacob de la Neamț.*

Uneori localizatorul poate lua forma unui toponim-adjectival: *Sf. Proroc Ilie Tesviteanul* (din cetatea Tesba), *Sf. Cuv. Maria Egipteanca, Sfântul Siluan Atonitul, Sfântul Ioan Iacob Hozevitul* (din pustia Hozeva). Tot aici, se pot menționa numele sfinților care includ etnonimul: *Sf. Maxim Grecul, Sf. Iacob Persul, Sfântul Ioan Rusul.*

Există o serie de nume complexe în care se pot combina **categoria de sfânt + localizator + treapta ierarhică + localizator + cognomen:** *Sfântul Ierarh Fotie Mărturisitorul, Patriarhul Constantinopolului; Sfântul Ierarh Grigorie Teologul, Arhiepiscopul Constantinopolului; Sfântul Ierarh Iosif cel Milostiv, Mitropolitul Moldovei; Sfântul Ierarh Luca Doctorul, Arhiepiscopul Simferopolului; Sfântul Sfințit Mucenic Ignatie Teoforul, Episcopul Antiohiei; Sfântul Ierarh Partenie, Episcopul Lampascului, Tămăduitorul cancerului și al tuturor bolilor și biruitorul demonilor; Sfânta Nina, cea întocmai cu Apostolii și luminătoarea Georgiei.*

Hagiotoponimele. În interiorul hagiotoponimelor, ar trebui să deosebim două subclase:

- a) Nume de localități, orașe, țări, munți, râuri, păduri, deșerturi și alte entități geografice sau cosmografice reale sau imaginare (Roma, Ierusalimul, Iordanul, Ierusalimul Ceresc ș.a.), De exemplu, textele imnografice din Octoih fac trimitere la următoarele hagiotoponime: *Sionul, Edom, muntele Taborului, muntele Măslinilor, Grădina Ghetsimani, muntele Athos.*
- b) Nume de localități, entități geografice, străzi, provenite de la numele unui sfânt sau a unei sărbători religioase. Este bine cunoscut că pentru arealul dominat de catolicism denominarea așezărilor umane, a piețelor și a străzilor în cinstea unui sfânt protector este un fenomen cu o largă răspândire. Drept argument, putem menționa că în dicționarul toponimic *Noms de lieux du Québec* hagiotoponimele care includ componenta „sfânt” ocupă 13% dintre toate unitățile toponimice enumerate în lucrare (c.f. *Saint-Laurent, Saint-Jean, Sainte-Catherine* ș.a.) (Apud: Dorjieva, 2005). În spațiul creștinismului răsăritean atribuirea numelor de localități în cinstea unor sfinți sau a unor sărbători nu este o practică atât de frecventă ca în occident, dar însumează o serie de exemple convingătoare. De exemplu: *peștera Sfântului Andrei* din Dobrogea, satul *Pocrovca* din Republica Moldova (în cinstea sărbătorii „Acoperământul Maicii Domnului”), denumiri de străzi în Chișinău: *Stradela I Sfinții Martiri Brâncoveni, str. Mitropolitul Dosoftei, str. Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, str. Ioan Botezătorul, str. Sfântul Gheorghe, str. Sfânta Maria, str. Sfânta Treime, str. Sfântul Petru, str. Sfântul Ilie, str. Sfântul Andrei, str. Mitropolit Petru Movilă, str. Sfântul Vasile, str. Sf. Arh. Mihail, str. Sfântul David.*

Ecclezionimele sunt într-o relație de dependență cu hagioantroponimele, or fiecare sfânt locaș are un hram fie în cinstea unui sfânt, fie în cinstea unui praznic împărătesc al Mântuitorului sau al Maicii Domnului. Cercetătoarea rusă N. V. Podolskaia, definește ecclezionimele, în calitate de subclasă a toponimelor, drept nume proprii ale lăcașurilor unde se săvârșesc anumite rituri, locașuri de cult aparținând diferitor religii, inclusiv nume de biserici, capele, mănăstiri, cruci (Podoliskaia, 1988). Analizând numele locașurilor de cult ortodox din Republica Moldova, menționăm că acestea sunt legate/ derivate de la:

- Nume ale persoanelor Sfintei Treimi;
- Nume ale Maicii Domnului;
- Nume ale creaturilor netrupești/ îngerilor;
- Nume ale sfinților.

Luând drept reper lista bisericilor de pe teritoriul municipiului Chișinău pentru această lucrare, conchidem că în prima subclasă, ecclezionime ce derivă de la numele Sfintei Treimi, se includ locașuri în cinstea Sfintei Treimi – „*Biserica Sfânta Treime*” din Chișinău, dar cele mai multe biserici sunt în cinstea celei de-a doua persoane ale Sfintei Treimi – Fiul, adică Iisus Hristos, amintind de momentele semnificative revelate în Noul Testament: *Catedrala Mitropolitană „Nașterea Domnului”*, *Biserica „Întâmpinarea Domnului”*, *Biserica „Învierea Domnului”*, *Catedrala „Schimbarea la Față a Mântuitorului”*, *Biserica „Înălțarea Domnului”* sau de obiecte care au tangență cu Hristos, de exemplu *Biserica „Chipul nefăcut de mână al Domnului nostru Iisus Hristos”*.

Din cea de-a doua subclasă, ecclezionime în cinstea Maicii Domnului, vom enumera o listă de biserici care evocă evenimentele-cheie din viața Fecioarei Maria: *Biserica „Nașterea Maicii Domnului”*, *Biserica „Adormirea Maicii Domnului”*, evenimente produse după adormirea Fecioarei, cum ar fi *Biserica „Acoperământul Maicii Domnului”*, lăcașuri în cinstea unor icoane ale Născătoarei de Dumnezeu – *Biserica „Icoana Maicii Domnului – Bucuria Tuturor Scârbiților”*.

În lista ecclezionimelor care evocă nume ale îngerilor se înscriu biserici care au drept protectori arhanghelii, c.f. *Biserica „Sf. Arhanghel Mihail”*, *Biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil”*, *Biserica Sfinților Voievozi din Durlești*, din Băcioi.

Totuși cea mai mare parte a bisericilor și mănăstirilor din Republica Moldova corelează cu hagioantroponimele – numele sfinților. Tradiția vine din primele secole, când altarele bisericilor erau ridicate pe mormintele martirilor. De obicei, în calitate de sfinți protectori ai locașurilor se aleg sfinți mari, bine cunoscuți, care au parte de cinstire în tot spațiul ortodox: *Biserica „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”*, *Biserica „Sf. Ierarh Nicolae”*, *Biserica „Sf. Apostol Andrei”*, *Biserica „Sfântul Dumitru”*, *Biserica „Nașterea Sf. Ioan Botezătorul”*, *Biserica „Sfântul Mare Mucenic Haralambie”*, *Biserica „Sf. Pantelimon”*, *Biserica*

„Sf. Apostol și Evanghelist Luca”, Biserica „Sf. Părinți Ioachim și Ana”, Biserica „Sf. Cuvioasa Parascheva”, dar odată cu procesul de canonizare a noilor sfinți are loc și o extindere a ansamblului de eclezionime: Biserica „Sfântul Mare Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava”, Biserica „Binecredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt și Daniil Sihastrul”, Biserica „Sfântul Serafim de Sarov”, Biserica „Sf. Ierarh Petru Movilă” (Dumbrava). De asemenea, se atestă o serie de eclezionime numite în cinstea unui grup de sfinți: Biserica „Sfinții Trei Ierarhi”; Biserica „Tuturor sfinților”, Biserica Tuturor Sfinților Moldavi, Biserica „Sfintelor Femei Mironosițe”. În cazul numelor de mănăstiri, acestea, de cele mai multe ori, sunt cunoscute după toponimul ce indică amplasarea lor geografică: Mănăstirea Japca, Mănăstirea Rudi, Mănăstirea Căpriana ș.a., dar uneori este cunoscută sub numele ce evocă ctitorii, cum este cazul Mănăstirii „Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron”, numită cel mai des Mănăstirea Ciuflea.

Iconimele, la fel ca și eclezionimele se formează prin alăturarea termenului icoana + hagioantropomim, eortonom, opțional se pot adăuga anumite caracteristici. Studiul iconimelor ar trebui realizat într-o abordare generalizatoare în care să fie enumerate aspecte ce țin de tradiția iconografică în cultul ortodox, canoanele bisericești privind împodobirea bisericilor cu picturi murale, ciclurile iconografice prezente în cele mai vechi biserici moldovenești, or dispunerea picturilor în biserică nu este deloc întâmplătoare. În acest articol enunțăm sumar doar câteva aspecte legate de aceste onime.

- Iconime care redau ciclul sărbătorilor împărătești: *Icoana Nașterii Domnului*, *Icoana Întâmpinării Domnului*, *Icoana Intrării Domnului în Ierusalim*, *Icoana Învierii Domnului*, *Icoana Pogorârii Sfântului Duh*, *Icoana Înălțării Domnului*, *Icoana Nașterii Maicii Domnului*, *Icoana Adormirii Maicii Domnului* etc.
- Iconime care redau anumite ipostaze ale lui Hristos sau ale Maicii Domnului: *Icoana Iisus Hristos Pantocrator*, *Icoana lui Iisus Hristos – Marele Arhiereu*, *Icoana lui Iisus Hristos – Păstorul cel Bun*. Totuși, cea mai mare diversitate de iconime, generată de multitudinea reprezentărilor, se referă la personalitatea Maicii Domnului. Principalele iconime ale acesteia sunt: *Icoana Maicii Domnului „Mijlocitoarea”*, *Icoana Maicii Domnului „Călăuzitoarea”*, *Icoana Maicii Domnului „Rugătoarea”*, cu echivalentele grecești: *Agiosortissa*, *Hodigitria*, *Oranta*. Alte iconime scot în evidență localizarea icoanelor: *Icoana Maicii Domnului din Kazan*, *Icoana Maicii Domnului din Vladimir*, *Icoana Maicii Domnului de la Boian* etc. Sunt numeroase iconimele care prezintă o trăsătură a Maicii Domnului: *Icoana Maicii Domnului „Bucuria tuturor scârbiților”*, *Icoana Maicii Domnului „Izvorul Tămăduirii”* ș.a. Aici, repertoriul iconimelor este foarte numeros, de exemplu „Calendarul Bisericii Rusiei, unde iconografia Maicii Domnului este deosebit de dezvoltată, menționează 260 de icoane ale Fecioarei Maria

care sunt cunoscute pentru minuni și care sunt celebrate liturgic, iar Mineiul lui Serghe de Radonej prezintă 700 de icoane ale Maicii Domnului”.

- Iconime care evocă numele sfinților grupați pe cete: proroci, mucenici, apostoli etc.: *Icoana Sf. Proroc Ilie, Icoana Sf. Ierarh Vasile, Icoana Sf. Serafim de Sarov, Icoana Sf. Cuv. Parascheva* ș.a.

Eortonimele. Aceste onime denumesc sărbătorile bisericești. În primul rând, aici se cer a fi menționate cele 12 praznice împărătești, *Nașterea Domnului, Întâmpinarea Domnului, Botezul Domnului, Intrarea în Ierusalim, Învierea Domnului, Pogorârea Duhului Sfânt, Schimbarea la Față a Domnului, Înălțarea Domnului, Nașterea Maicii Domnului, Intrarea Maicii Domnului în Biserică, Buna Vestire, Adormirea Maicii Domnului.* În privința sărbătorilor legate de hagioantroponime, calendarele bisericești includ zile de cinstire prilejuite de anumite evenimente, care se reflectă în numele sărbătorilor: nașterea, moartea (cel mai des considerată drept zi de naștere în viața veșnică), aflarea moaștelor, mutarea moaștelor.

Destul de frecvent se indică doar hagioantroponimul, care, inclus în calendarul bisericesc, are valoare de eortonim, de exemplu: *Sfânta Muceniță Irina.* În cazul celebrării anumitor evenimente legate de un sfânt, se formează eortonimul corespunzător: *Mutarea moaștelor Sf. Ierarh Nicolae, Zămislirea Sfântului, Slăvitului Înaintemergător și Botezătorului Ioan, Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul, Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul, Prima Aflare a Capului Sfântului Ioan Botezătorul, A doua Aflare a Capului Sfântului Ioan Botezătorul ș.a.*

Concluzii. Acest articol reprezintă o încercare de sistematizare a onimelor care gravitează în jurul noțiunii de sfințenie, articulând un spațiu al sacralității, în care termenii: *teonime, hagioantroponime, angelonime, eclezionime, iconime, eortonime* se întrepătrund armonios. Intenționăm a dezvolta subiectul hagianimelor în cercetările actuale de lingvistică, or până în prezent această direcția a fost puțin explorată, în pofida rolului semnificativ al textului și cultului ortodox la dezvoltarea limbii și culturii românești. Precizarea claselor de hagianime de mai sus solicită o cercetare mai aprofundată: studiul teonimelor e bine a fi dezvoltat în baza textului biblic și a celui imnografic, studiul hagioantroponimelor necesită o sistematizare riguroasă în baza: titlurilor de acatiste și a calendarului bisericesc, pentru inventarierea iconimelor se cere un studiu în baza câtorva locașuri de cult, iar cercetarea eclezionimelor implică extinderea analizei la lista tuturor bisericilor, mănăstirilor, capelelor din Republica Moldova. Considerăm indispensabil a preciza elementele obligatorii și cele facultative din componența hagianimelor, or acestea sunt unități polilexicale, cu un număr de lexeme variabil de la o sursă textuală la alta. Prin urmare, conchidem că studiul hagianimelor oferă prilejul unor cercetări fecunde, care neapărat trebuie explorate.

Referințe bibliografice:

ARH. ILIE, CLEOPA. *Ne vorbește Părintele Cleopa*. Ediția a II-a, volumul III, Vânători-Neamț: Editura Mănăstirea Sihăstria, 2004, p. 62 [online]. Disponibil: <https://doxologia.ro/cei-sapte-arhangheli-care-stau-inaintea-lui-dumnezeu> [citată 28.08.2023].

Pr. BUTA I., Pr... BUTA I. E, Prof. BUTA N. M. *Dicționar de nume și teme biblice*. București: Editura Basilica, 2023.

CIOBANU, C. Problema textului și a imaginii în pictura murală ortodoxă: o abordare structural-semiotică (partea a 3-a). În: *Arta*, 2016, Vol. XXV, nr. 1, Chișinău, , p. 5-15 [online]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/j_nr_file/Arta_1_2016.pdf [citată 20.08.2023].

Icoanele Maicii Domnului [online]. Disponibil: https://ro.orthodoxwiki.org/Icoanele_Maicii_Domnului

Numărul îngerilor și ierarhia îngerească [online]. Disponibil: <https://www.crestinortodox.ro/dogmatica/ingeri/numarul-ingerilor-ierarhia-ingereasca-69081.html> [citată 18.08.2023].

Octoih Mare. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2003 [online]. Disponibil: <https://www.scribd.com/doc/100692933/Octoih-Mare-2003> [citată 08.09.2023].

Octoih [online]. Disponibil: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Octoih> [citată 20.08.2023].

PASCA, R. *Prenume de inspirație biblică între sacru și profan* [online]. Disponibil: https://onomasticafelecan.ro/iconn4/proceedings/2_19_Pasca_Roxana_ICONN_4.pdf [citată 22.08.2023].

PETRACHE, T. *Dicționar de nume*. Iași: Editura Doxologia, 2016 [online]. https://edituradoxologia.ro/sites/default/files/pdf/2016/11/pages_from_tatiana_petrache_dictionar_de_nume_final-corectat.pdf [citată 28.08.2023].

TREBES, T. *Studiu asupra prenumelor actuale (pe material din raionul Orhei)*. Teză de doctor în filologie. Chișinău, 2019 [online]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2019/54981/tatiana_trebes_thesis.pdf [citată 01.09.2023].

БУГАЕВА, И.В. *Агионимы в православной среде: структурно-семантический анализ*: Монография. Москва: ФГОУ ВПО РГАУ – МСХА им. К.А. Тимирязева, 2007, 138 с.

БУГАЕВА, И.В. *Сакральная ономастика в религиозном дискурсе* [online]. Disponibil: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/47665/1/eoe_2009_017.pdf [citată 28.08.2023].

ДОРЖИЕВА, Г.С. *Агиотопонимы Квебека в социокультурном аспекте*. În: *Вестник МГУ*. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2005, № 4, с. 140-147.

КОРЕНЕВА, Ю.В. *Онимы в концептосфере преподобнического жития*. În: *Вестник МГОУ*. Серия «Русская филология». 2013, № 3, р. 11-15.

МУСОРИН, А. Ю. *К вопросу о классификации неокказиональной христианской теонимической лексики русского языка*. În: *Кросс-культурный подход в науке и образовании*, Вып. 5, Новосибирск, 2010, с. 203-206.

ПОДОЛЬСКАЯ, Н.В. *Словарь русской ономастической терминологии*. Н.В. Подольская ; отв. ред. А.В. Суперанская, 2-е изд., перераб. и доп., Москва: Наука, 1988, 192 с.

Notă: Articolul a fost elaborat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B.P.-Hasdeu” al USM.